

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора С. О. Микитюка
на дисертаційну роботу **Співаковської Євгенії Олександрівни**
«Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього вчителя
гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному
навчальному середовищі»,
подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Д 58.053.03 у
Тернопільському національному педагогічному університеті
імені Володимира Гнатюка
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність тематики дисертаційної роботи. Сучасна педагогічна освіта поступово переорієнтовується з когнітивно зорієнтованої моделі підготовки фахівців на особистісно зорієнтовану, побудовану на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці, партнерства всіх учасників освітньо-виховного процесу. На цьому наголошено в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, новій редакції закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), у яких передбачено її докорінну перебудову з урахуванням сучасних тенденцій соціокультурного розвитку суспільства через отримання ВНЗ автономності, забезпечення гнучкості та динамічності освітнього процесу, зорієнтованого на формування компетентного фахівця. Тому перед системою вищої освіти України постали нові завдання підготовки конкурентоспроможних фахівців, які б ефективно здійснювали професійну діяльність за мінливих умов. Особливо гостро ця проблема постає в гуманітарній сфері, зокрема у професійній підготовці вчителя, оскільки попри потребу постійного вдосконалення свого фаху йому потрібно оволодівати кардинально відмінними від його повсякденної професійної діяльності знаннями, вміннями і компетентностями, зазвичай технологічно-інформаційного характеру.

Водночас, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і розширення їхнього дидактичного потенціалу в навчальному процесі зумовлюють

необхідність готовності вчителя гуманітарних спеціальностей до організації навчальної взаємодії учнів із активним залученням цих технологій, що створює середовище полісуб'єктності, передбачає суттєве розширення меж навчального середовища, надаючи йому ознак полісуб'єктного навчального середовища. Саме зазначеними вище аспектами визначається актуальність рецензованої дисертації.

Незважаючи на те, що окремі аспекти формування готовності учителів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, зокрема вчителів філологічного профілю, розкриті у працях низки науковців, дисертантка зуміла привернути увагу до формування цього феномену у вчителів гуманітарних спеціальностей й екстраполювати зазначену вище проблему на розширення кількості суб'єктів у навчальній взаємодії, акцентуючи увагу на залученні ІКТ-полісуб'єкта до такої взаємодії, визначенні його структури й специфіки, а також на зміні у зв'язку з таким учасником навчальної взаємодії у структурі готовності зазначеної категорії фахівців до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі.

Слід відзначити ґрунтовність, з якою автор підійшла до визначення актуальності дисертації, звернувши увагу на необхідність подолання суперечностей, існуючих у вітчизняній системі освіти.

Дисертаційне дослідження виконано у межах науково-дослідної, комплексної теми досліджень Херсонського державного університету «Розроблення системи управління якістю електронних освітніх ресурсів вищих навчальних закладів» (ДР № 0115U001128).

Тему дослідження затверджено вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 5 від 23.12.2013 р.) й узгоджено на бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 64 від 29.01.2014 р.).

Тема дисертації відповідає спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження сформульовано відповідно до обраної теми, між ними існує логічний зв'язок.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Ретельний аналіз джерельної бази дозволив Є.О. Співаковській адекватно визначити науковий апарат дослідження, коректно висвітлити його теоретичну основу, яку складають праці провідних учених у галузях філософії, психології, педагогіки, професійної підготовки вчителів.

Робота чітко структурована і грамотно оформлена, що свідчить про володіння авторкою логікою наукового дослідження. Структура роботи відповідає меті дослідження й вирішуванню в ній завдань.

Вивчення дисертації й автореферату дає підстави стверджувати, що робота є закономірною і своєчасною реакцією на сучасні вимоги до підготовки висококваліфікованих учителів гуманітарних спеціальностей і має вагомe значення для теорії і методики професійної освіти у зазначеній галузі.

За результатами дисертації сформульовано обґрунтовані висновки та рекомендації, які вказують на повне досягнення мети дослідження та розв'язання його завдань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертаційному дослідженні:

1. Обґрунтовано концептуальні засади побудови цілісної педагогічної системи підготовки майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до організації полісуб'єктної навчальної взаємодії на основі концепції полісуб'єктної дидактики.

2. Розроблено та змодельовано педагогічну систему підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі.

3. Обґрунтовано й визначено комплекс педагогічних умов, створення й реалізація яких забезпечує високу ефективність процесу формування високого рівня готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі.

4. Здобувач конкретизувала критерії і показники рівнів сформованості компонентів готовності майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі, розробила повний комплекс навчально-методичного забезпечення процесу формування цієї

готовності (авторський спецкурс «Підготовка вчителя гуманітарних спеціальностей до взаємодії в полісуб'єктному навчальному середовищі»; програма та зміст тренінгу формування компетентності полісуб'єктної взаємодії, цілісний навчально-методичний комплекс для використання в полісуб'єктному навчальному середовищі з дисциплін «Лінгвокраїнознавство», «Література Англії» для студентів факультету іноземних мов; діагностичну методику визначення рівня готовності майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі тощо).

Надійність та достовірність результатів дослідження забезпечено обґрунтованим визначенням вихідних теоретико-методологічних положень, використанням надійних і валідних діагностичних методів, адекватних меті і завданням дослідження, кількісним та якісним аналізом емпіричних даних.

Значення дисертації для науки та практики і шляхи використання отриманих результатів.

Отримані у дисертації наукові результати конкретизуються в суттєвих наукових досягненнях, оскільки досягнення мети дослідження реалізовано через здійснення теоретико-методологічного аналізу уявлень щодо науково-методичного супроводу педагогічної системи підготовки майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі; обґрунтовано педагогічні умови ефективності підготовки майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей в цих умовах.

Практична значущість отриманих результатів визначається можливістю їх використання вчителями та викладачами ВНЗ різних рівнів акредитації у здійсненні цілеспрямованих впливів, спрямованих на оптимізацію навчально-виховного процесу. Саму дисертацію, монографію та навчальний посібник можна використовувати в системі вищої педагогічної освіти для розробки навчальних курсів з метою підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців. Це доведено тим, що результати дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Херсонського державного університету (довідка № 01-28/1746 від 21.09.2016 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 64-01/871 від 29.08.2016 р.); Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка (довідка № 1102-28/03 від 20.09.2016 р.), Державного вищого навчального закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 1908/01 від 02.09.2016 року), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/34 від 16.09.2016 р.).

Загальна оцінка змісту дисертації, її завершеності та оформлення.

Дисертація є повністю завершеною науковою працею. Вона містить усі необхідні основні елементи, що розміщені у визначеній послідовності: титульний аркуш, зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел та додатки, оформлені за визначеними правилами.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його об'єкт, предмет, мету, завдання, охарактеризовано методи і базу дослідження; визначено наукову новизну і практичне значення роботи; обґрунтовано достовірність і надійність отриманих у ході дослідження результатів; наведено відомості про апробацію й впровадження отриманих результатів, публікації.

Дисертанткою виконано великий обсяг роботи науково-теоретичного характеру. Заслуговує на увагу ґрунтовний аналіз наукового матеріалу та логіка й послідовність його подачі в теоретичних розділах дисертації. Зокрема, від розкриття сутності поняття суб'єкт, суб'єктність – до розкриття психолого-педагогічної сутності ПНС; від загального аналізу наукових уявлень про готовність учителя виконувати професійну діяльність – до обґрунтування компонентів цієї готовності у вчителів гуманітарних спеціальностей працювати в умовах полісуб'єктного навчання.

Хотілося б відзначити розробку педагогічної системи підготовки майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей, яка базується на поєднанні різних концептуальних підходів (суб'єктно-орієнтованому, компетентнісному, синергетичному, ресурсному, діалогічному, рефлексійному). Це демонструє достатній науковий рівень Є.О. Співаковської.

Наукова цінність представленої роботи полягає також і в тому, що, врахувавши як сучасні умови, в яких відбувається навчально-виховний процес

підготовки майбутніх вчителів, так і досвід учених у різних наукових галузях, авторка обґрунтовує педагогічні умови щодо реалізації системи підготовки майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей у ПНС, основною передумовою яких є сформована компетентність полісуб'єктної взаємодії. Ця компетентність, як доводить авторка дисертації, має свою структурну специфіку і є складним особистісно, діяльнісно, професійно зумовленим феноменом, що складається із комплексу взаємопов'язаних, взаємозалежних складових: інформаційної, когнітивної, рефлексійної, методичної, суб'єктної компетентностей, компетентності саморозвитку та компетентності діалогової взаємодії в ПНС.

Вирішуючи шосте й сьоме завдання роботи, дисертантка уточнює критерії та комплекс діагностичних процедур оцінювання ефективності реалізації системи; визначає та обґрунтовує рівні готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в ПНС, описує специфіку організації та здійснення навчання у вищих педагогічних навчальних закладах України в умовах ПНС. Про успішність вирішення всіх завдань роботи свідчать також публікації здобувача.

Основна частина дисертації структурована логічно, відповідно до змісту проведеного дослідження. Матеріали основної частини дозволяють стверджувати, що дисертантці вдалося досягнути мети дослідження, вирішити його завдання та сформулювати цілком обґрунтовані положення, продемонструвавши якісно новий підхід щодо визначення теоретичних і методичних основ у вивченні проблеми.

Повнота викладу основних результатів дисертації. Є всі підстави для схвальної оцінки ходу дослідницької думки авторки дисертації в обґрунтуванні педагогічних умов забезпечення дієвості створеної педагогічної системи (сформованість суб'єктної позиції майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей; активізація рефлексивних процесів у процесі навчальної взаємодії; використання методів психолого-педагогічного впливу на ефективність навчальної взаємодії в ПНС; використання активних та інтерактивних методів навчання в ПНС; використання засобів веб-сервісів Web 2.0.).

На позитивну увагу заслуговує перевірка дисертанткою дієвості та валідності результатів проведеного нею дослідження. Повно і змістовно

висвітлено результати експериментальної частини роботи, якій притаманні ретельна обґрунтованість, чіткість та логічність підходів.

Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 26 наукових працях. З них: 1 монографія, 1 навчально-методичний посібник, 13 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України, та 8 статей у закордонних наукових періодичних виданнях і виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних. Особистий внесок здобувача у статтях, написаних у співавторстві, визначено в авторефераті.

Основні положення дисертації також були висвітлені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оцінка автореферату. Зміст автореферату дисертації є ідентичним основним положенням дисертації та оформлений у відповідності до чинних вимог ДАК України.

Недоліки та побажання.

Надаючи високу позитивну оцінку представленій дисертації, слід зазначити деякі зауваження та побажання.

1. Дисертація значно виграла б, якби автор подала аналіз зарубіжного досвіду підготовки вчителів гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі.

2. На нашу думку, чіткішого обґрунтування потребує пояснення, чому саме компетентність полісуб'єктної взаємодії дослідниця вважає основною передумовою формування готовності майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі.

3. У дисертації використовуються схеми, рисунки інших науковців (зокрема це таблиця 1.1 на с. 35, рисунок 1.2 на с. 37), що вбачається нам не зовсім коректним. Варто було б тільки словесно їх описати.

4. Характеризуючи структуру полісуб'єктного навчального середовища, автор визначає 6 компонентів (с. 52-53), але на рис. 1.4 (с.54) зображено тільки 5 компонентів зазначеної структури.

5. Розкриваючи зміст компонентів у структурі полісуб'єктного навчального середовища, дисертантка зазначає, що в 4(*четвертому*) – *психодидактично діяльнісному* та 6(*шостому*) – *рефлексивно-поведінковому* компонентах (с.53) має прояв самоуправління. На нашу думку, бажано було б детальніше обґрунтувати прояви елементів самоуправління саме в 4(*четвертому*) – *психодидактично діяльнісному* компоненті.

6. На наш погляд, робота значно виграла б, якби автор більш детально розкрила методику здійснення і результати констатувального етапу експерименту, виділивши для цього окремий підрозділ. Це б дало можливість виявити особливості компонентів системи в студентів різних факультетів.

Однак згадані зауваження не стосуються основного змісту дисертації та не мають вирішального впливу на достовірність й обґрунтованість висновків, зроблених дисертанткою. Загалом дисертаційне дослідження має високу наукову якість.

Загальні висновки

1. Дисертація Співаковської Є.О. «Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі» є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, вносить вагомий вклад у вивчення проблеми підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності в полісуб'єктному навчальному середовищі, що визнана однією з актуальних у теорії і методиці професійної освіти.

2. Обсяг, структура, зміст та оформлення дисертації відповідають вимогам, що висуваються МОН України.

3. Автореферат за змістом ідентичний основним положенням дисертації.

4. Основні наукові результати повністю викладено в монографії, навчальному посібнику та необхідній кількості статей, опублікованих у наукових фахових виданнях, статтях у закордонних наукових періодичних виданнях і виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних та оприлюднено на наукових конференціях.

5. Дисертаційна робота відповідає всім вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», що висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, а її авторка – Співаковська Євгенія Олександрівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри
філософсько-психологічної антропології
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

С. О. Микитюк

